

ФОРМА

Љубе Вучинић, Обарање летила мрака (АНТИ НАТО АРТ АКЦИЈА)

АМЕРИКА ЖАНА БОДРИЈАРА

Љуѓија Мусѿеданаѓић

За разлику од већине књига Жана Бодријара¹, *Америка*² се може одредити као путопис у којем су препознатљиве идеје његових ранијих и потоњих књига. Радознали путник Бодријар, слеће на огромно тло Сједињених Држава са пртљагом у виду европског цивилизацијског наслеђа, са сликом Америке чији су му фрагменти често служили као илустрације у покушају дефинисања постмодерног друштва, узрокованог симулацијом, његовим основним феноменом. Нихилиста новог доба, посматрач краја века и пронасти историје, филозоф Бодријар препушта се трагању за Америком у којој проналази хипермодерност какву је у Европи немогуће остварити и симулацију европске традиције коју никад не могу импортовати.

Кроз историју књижевности, још од Хомерове *Одисеје*, путопис налазимо у основи многих књижевних дела и образаца. На елементима путописне књижевности настајаће авантуристички роман и егзотична књижевност, а са открићем нових континената у доба ренесансе и са наглим ширењем географских хоризоната, сликарски и утопијски роман. Лоренс Стерн у овој врсти књижевности прави заокрет изразитим психолошким субјективизмом и разлабављеном композицијом која је сасвим подешена ауторовом расположењу. У наше доба, путопис се филозофски продубљује, а најновији његов развој иде у правцу научне фантастике.

Путник Бодријар доноси са *Америком* нешто од фасцинације открића новог континента - упућен је, пре свега, на њену огромност ("димензије су неморалне"), геолошке формације, природу, пустињу, а потом и на метрополе. Пратећи линију аутопутева, у симултанizmu слика и призора, "у чудесно безосећајном следу знакова, слика, лица, ритуалних радњи на путевима", хватаће оне координате сазнања о конкретном, друштвеном животу Америке који "нико није у стању да проучи, а понајмање амерички интелектуалци затворени у своје кампусе, драматично отуђени од те конкретне, бајковите митологије која се изграђује свуд унаоколо"³. Са позиција постмодернизма који "подразумева најнепредвидљивије и бескрајно различите могућности склапања мозаика"⁴, игром случаја и непредвидљивости, смењиваће се кадрови америчког сценарија, фрагменти, графити и рекламне поруке на енглеском, на начин близак његовим другим остварењима.

Ова, условно кратка књига (123 странице) са својих шест поглавља, на формално садржинском плану своцира једно раније дело, *Ушобију* Томаса Мора, где у првом делу романа писац критикује постојеће друштво (тадашња Енглеска и њој слична класна друштва) док у другом даје слику идеалног, комунистичког друштва смештеног на тобожњем острву Утопији ("непостојеће место"), остајући до данас највериднијим књижевним спомеником ове врсте. Након критике феномена америчког друштва и културе у прва три поглавља путописа (*VANISCHING POINT, NEW YORK, АСТРАЛНА АМЕРИКА*) са Токвилмом у испу Бодријар отвара поглавље под називом *ОСТВАРЕНА УТОПИЈА*, надовезујући на њега два краћа: *КРАЈ МОЋИ?* и *DESERT FOR EVER*, успостављајући путопис као контрапункт *Ушобији*, али са негативним предзнаком у посматрању Америке као земље која је остварила вишесковне снове модерних друштава.

Као знак потпуне неукорешености, путовање је у путописима најчешће симболизовало пустиловину и трагање које је заправо само потрага, а најчешће и бег од себе. У почетку постављени ауторов циљ који се састојао од потраге "за астралном Америком, земљом узалудно и апсолутно слободних путева (freeways), никада за америчким друштвом и културом - за земљом пустињске брзине, мотела и минералних површина, а никад за дубином америчких обичаја и нарави", у својерсној метемпсихози се постепено метаморфозирао у "замисао о путовању без циља, заправо без краја", у чисто путовање које се "најбоље остварује у екстензивној баналности пустиња или у исто толико пустињској баналности метропола која се никад не поимају као места задовољства и културе, него телевизијски, као сценарио, *scenery*", при којем се доживљава "драж нестајања" услед "сјаја претеране удаљености, неумитне удаљености, бескраја безимених лица и раздалбина, или извесних чудом створених геолошких формација"⁵, међу којима се долази до губљења смисла, тачке нестајања, чијим се преласком мења покрет који "прелази у апсорпцију самим простором": "Тако је досегнута центрифугална, ексцентрична тачка, у којој кретање ствара празнину која вас апсорбује"⁶. Драз нестајања у огромном простору означеним пустињом ексцентрираће се у фракталном нагомилвању појава, призора, феномена, често присутних под критичком луком у његовим другим књигама, тематизованих најчешће у наизглед баналним стварима чије ће значење и смисао Бодријар, понекад и уз присуство ироније, преиначавати, осветљавајући ауром појединачног и посебног, план општег и глобалног.

Полазећи од топонима, географских одређеница као што су San Antonio, Salt Lake City, Monument Valley, Dead Horse Point, Grand Canyon, Alamogordo, Torrey Canyon, затим до New York, Portevilla (у које ће пристизати и авионом "типичним скоком прелећем с једног аеродрома на други"), Los Angeles итд, одређује тачке свог кретања, од источне до западне америчке обале и стиче увид да је цела земља "надик гигантском холограму по томе што је укупна информација садржана у сваком појединачном делу"⁷. Култ аутомобила, леда и вискија, култ тела, људи који сами једу на улици ("најтужнија сјена на свету"), егзотични сјај тамнопутних жена, урушавање вишеспратнице у себе ("чудесна модернистичка уметност"), улице препуне људи, возила и реклама, лудаци, реповање, њујоршки маратон ("то је призор смака света"), одсуство полиције на улицама, мултиетничност, насиље (које се огледа у свим односима), научници, секте, обларпност, нафтне платформе, свеprisustvo екрана (видео, компјутер, биоскоп), реконструкција и музеификација, потрага за сексуалним идентитетом, обичаји у вођњи, култ старова и славе, банке су призори и појаве које су у фантазмагоричном преплитању најприсутније у прва три поглавља путописа. Тумачење многих набројаних феномена може се, у далеко исцрпнијем виду, ишчитати у другим Бодријаровим књигама, у којима је детектован њихов статус симулакрума, приказа, привиђења, идола и слика које само вешто симулирају присутност Реалитета: "У Дизниленду се, дакле, свугде оцртава објективни профил Америке, све до морфологије појединаца и масе. Све су вредности ту егзалтиране путем минијатуре и стрипа. Отуда и могућност једне идеолошке анализе Дизниленда: то је дајвост америчког начина живота (american way of life), панегирик америчких вредности, идеализована транспозиција једне америчке стварности. То је тачно. Али у томе се крије и нешто друго и сама та (идеолошка основа) служи као покриће једној симулацији треће врсте: Дизниленд својим постојањем, заправо, прикрива чињеницу да је "стварна"

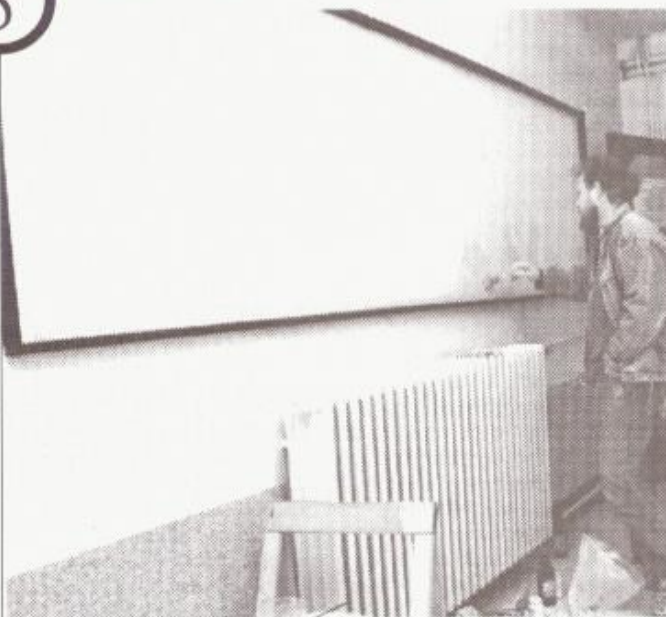
земља, "стварna" Америка, у ствари Дизвиленд...¹⁰ "Тај свет жели да буде дефиниран како би изазвао веровање да су одрасли негде другде, у "стварном" свету и прикрио чиницу да је права инфантност свугде - а управо инфантност самих одраслих, који долазе овамо да би овде изигравали децу и стварали илудију о својој стварној инфантности."¹¹ "Можда се истина о Америци може указати само Европљанину јер само он може уочити савршени симулакрум, симулакрум иманентности и материјалне транскрипције свих вредности. Американци, пак, немају осећаја за симулацију. Они су њено савршено оличење, али не могу говорити о њој, пошто сами јесу њен приказ. Они су дакле, идеалан претмет за анализу свих могућих варијета модерног света. Уосталом, ни више ни мање него што су то у своје доба биле примитивне заједнице. Исто митско и аналитичко усхићење које нам је поглед усмеравало ка тим првобитним заједницама данас нас нагони да гледамо ка Америци с истом страшћу и истим предрасудама."¹² Све је подвојено кроз симулацију и Бодријар поставља питање може ли и сам свет постојати само у функцији рекламе која се о њему може направити у неком другом свету.

Мисао да "Сви наши односи, били хотимични или не, са мрежама и екранима, истога су реда: реда односа потчињене структуре (не отуђене); повезаног кола. Својство човека или машине у њему је неразлучиво"¹³ која је у књизи *Прозирности зла* присутна у анализи и детекцији појава усмерених на антрополошку неизвесност - у одређењу пола, у протезама, људским продужецима, у орбитализацији функција и свих прекомерности - добија свој одјек у *Америци*: "Јер, суштина је у прикључивању. Није важно бити нити чак имати тело, већ бити прикључен на сопствену жељу. Прикључан на сопствене функције као на енергетске диференцијале или видео екране."¹⁴ "На то се надовезује друга опсеција, прикључивање на сопствени мозак. Оно што људи посматрају на екранима својих компјутера јесте функционисање сопственог мозга. (...) Сав тај церебрални и електронски снобизам одише неизмерном извештаченошћу - далеко од некакве више антропологије, то је само знак једне поједно-

хирургија и слично, уочити га у једном бароком поређењу као "нови вид волног ропства (то је такође нови вид прељубе)". Прекомерност, опсценост и одвајање ствари и функција које су својим значењским преиначењем добиле општији смисао, за своју илустрацију имају и присуство гојазности: "... ова хистерија бременитости јесте у сваком сличају један од најчуднијих знакова америчке културе, тог спектралног миљеа у коме је на неки начин остављена могућност свакој хелији (у свакој функцији, у свакој структури), као у случају канцера, да се грана, да се размножава у бескрај, да виртуелно сама господари читавим простором, да монополише сваку информацију о себи и да ужива у једном генетски срећном изобиљу"¹⁵. Са једне стране обларпност, са друге стране анорексија¹⁶ појаве су типичне за америчко друштво: њогер тежи да достигне екстазу умора, стање механичког уништења, анорексичар тежи врхунцу органског поништења, екстази празног тела, обларпни - екстази пуног тела.

Америчка је култура анорексична - то је култура гнушања, изгнанства, одбацивања што је типично за фазу обларпности, засићења, претасићености. Запажања радикалних супротности (у својој опсцености) као што су обларпност и анорексија, честа су места у *Америци*, исказана на парадоксалан начин: "Најновија опсеција америчког јавног миљеа: сексуално злостављање деце (sexual abuse). Закон налаже да се о деци у најмањем узрасту морају старати два неговатеља, у страху од непроверљивог сексуалног злостављања. Док слике нестале деце украшавају кесе у самоуслугама."¹⁷ "Зачудо, у том свету где свега има у обиљу, све се чува, све се штеди."¹⁸ "Зашто се повећава број силовања с порастом сексуалних слобода?"¹⁹ "У овој центрифугалној метрополи (Los Angeles - Л.М.), ко изађе из кола, тај је преступник, ко и корак направи пешице тај представља опасност за јавни ред, попут паса луталица на путевима. Једино досељеници из трећег света имају право да иду пешице. То је у неку руку њихова повластица, која иде уз повластицу настањивања празног срца метрополи. Ироничним извртањем поретка ствари за остале су нешачење, умор, мишићна активност постали реткост, услуге које врло скупо коштају. На исти начин, редови испред лук-

8

Ђорђе Беара, Осликавање хола Културног центра (АНТИ НАТО АРТ АКЦИЈА)

тављене науке која се своди на терминално исправљање кичменог стуба...

Тако је с универзитетским стручњаком који се хвата у коштан са својим компјутером и неуморно исправља, дорађује, разрађује, претварајући ту вежбу у некакву бесконачну психоанализу, памтећи све да би избегао крајњи резултат, да би одложио догађање смрти и фатално догађање писања, захваљујући вечном feed-backu с машином. То је чаробни инструмент егзотеричне магије - сва се интеракција заправо увек своди на бесконачни дијалог с машином - погледајте само дете испред компјутера у школи: мислите да је постало интерактивно, да је отворено према свету? А у ствари је само успостављено интергално коло дете - машина. Интелектуалац, је пак, најзад добио исто што и тинејџер са звучним стубом и воксеном: спектакуларну досублимацију мисли, своје појмове насликане на екрану!²⁰ "Цогирати не значи трчати већ терати своје тело да трчи", рећи ће у *Прозирности зла*, а над цогерима у Америци ће се изражавати видећи и у њима сигуран знак смака света и, осврћући се на друге нарцистичке манифестације култа тела као што су дијететика, боди-билдинг, пластична

сузних ресторана или важних дискотека обично су дужи него испред ресторана за друштвену исхрану. То је демократија, знаци највећег сиромаштва увек ће имати макар једну прилику да постану у моди."²¹ "Америчка култура је наследница пустиње. А пустиње нису нека природа насупротив градовима, оне означавају празнину, радикално огољеност, која је подлога сваке људске насеобине. Оне истовремено означавају људске насеобине као метафору те празнине и људска дела као продужетак пустиње, а културу као фатаморгану и продужетак симулакрума."²² Призор пустиње, која је по лепоти равна жени, лајдмотивски се провлачи кроз цео путопис. Представља метафору за сва ишчезућа, у њој расте сублимнална слика Америке као "друштва без прошлости кроз коју би се одразило и које је отуд суштински примитивно."²³ Слика пустиње избрздане аутопутевима уз учешће лакоће њеног препажења отвара "Култ беспризорности, типично амерички: тотална расположивост, транспарентност свих функција у простору, који ипак остаје недокучан у свом ширењу и којег може свладати једино брзина."²⁴ "Они су пустиње прокрчили, означили унакрст аутопутевима, али услед неког тајанственог садејства њихови су градови добили структуру и боју пустиње. Они нису разрушили простор, они су га јединоставно учинили бесконачним, разоривши му средиште (попут градова растељивих унедоглед). Тиме су отворили истински простор за фикцију".²⁵

Америка - "Лирика чистог циркулисања" - у њој је једини покретни елемент културе аутомобил, једино обичаји у вођњи представљају основ друштвеног живота: "Тотални колективни чин, двадесетчетири сата дневно, у режији целокупног становништва... циркулисање овде досеже стадијум драматичне привлачности и симболичке организације."²⁶ "Сва сазнања о америчком друштву сажета су у антропологији обичаја у вођњи - много поучнијих од политичких идеја. Пређите десет миља мила кроз Америку и знаћете више о тој земљи него сви социолошки и политиколошки институти заједно."²⁷

Американци се идентификују кроз циркулисање, правила функционисања на путу (drivers license служи као лична карта), иденти-

фикују се са телом (услед неодређености и губитка пола), са колективом (групе, кланови, заједнице, секте...), са Европом, чија им је историја и култура далека, са Индијанцима које су истребили и које непрекидно настаје да своцирају... Бодријар плаше усамљеници који сами једу и трче, одсуство комуникације замењене интеракцијом у којој је празнина простора испуњена поруком, информацијама. "У пролазу ти свако упућује осмех, симпатично грчење вилица под привадом људске топлоте. То је вечни осмех комуникације, осмех којим се дете буди свесно присуства других, или којима безнадежно тражи њихово присуство, попут прималног крика човека који је сам на свету. Било како било, људи вам се овде осмехују, али не из пристојности нити да би вас опчинили. Тај смех означава само неопходност осмехивања. Попут Шеширинијиног Мачка он лебди на лицима још дуго после нестанка сваког осећања. Увек расположив осмех, који међутим добро пази да се не оствари и да се не ода. Он је непосредан, али не допушта блискост. Он учествује у криогензацији осећања, уосталом покојник ће га понети у своје погребно станиште, у знак наде у очување контакта, чак и на оном свету. Имунитетни рекламни осмех: "Ова је земља сјајна, ја сам диван, ми смо најбољи". То је и Реганов осмех, врхунац самозадовољства читаве америчке нације, који је на путу да постане једини принцип владања. Самопророчки осмех, налик свим рекламним знаковима: осмехујте се, осмехиваће вам се. Осмехујте се да бисте показали своју транспарентност, своју чистоту. Осмехујте се ако немате шта да кажете, нипошто не скривајте да немате шта да кажете, или да сте равнодушни према другима. Спонтано разоткријте ту празнину, ту дубоку равнодушност свог осмеха, поклоните другима ту празнину, и равнодушност, обасјајте лице нултим степеном радости и задовољства, само се осмехујте... У недостатку идентитета, Американци имају изврсне зубе."¹⁸

Услед недостатка порекла, митске аутентичности, прошлости, првобитне акумулације времена и принципа истине, Америка живи у непрекидној садашњости, актуелности, актуелности знакова и симулацији, она нема проблем идентитета. Америка је *осиљварена ушобоја*, како каже Бодријар, започињући оцртавање њеног друштвено-политичког профила у истоименом поглављу. Убеђење Американца да представљају центар света, врховну моћ и апсолутни модел заснива се највише на идеји да су друштво које је остварило све оно о чему су други сањали - правду, обиље, право, богатство и слободу! Америка је створена са намером да изгради утопију заштићену од историје, у чему је делимично успела и још истрајава, како је приметно Октавио Паз. Била је у прилици да направи рез и успостави радикалну модерност, која је немогућа у Европи. Европско "схватање слободе никад неће моћи да се такмичи с њиховим, свемирским и мобилним, које проистиче из чињенице да су се они у једном тренутку ослободили историјске централности"¹⁹. САД немају нерешиви проблем федерације јер су од почетка своје историје били промискуитетна култура, национализам и расне измешаности, где свака етничка група развија свој језик и културу и где се међусобно такмиче, наизменично се надвладалајући. Принципи остварење утопије објашњава одсуство и бескорисност метафизике и имагинарног. Смислено је само оно што се остварује и указује, материјализам се конкретизује у техничкој оперативности, у претварању начина мишљења у начин живљења. Поверење у чињеницу и очигледност присутна је као наивна форма утопијске вере код Американца. Отуда толика изложеност знакова са ауторекламном намером - све је јавно: како се живи, колико се зарађује, колико се вреди - те је и најприсутнија ознака оваквог стања духа америчка застава која се вије на сваком кораку, као етикета најуспешнијег и најбољег предузећа: USA. Стога се и статистика доживљава као "доказ срећне руке, радосног приступања већини". То је друштво сигурно у своје богатство и моћ, засновано на суровости и првобитним истребљењима. Генератор његове моћи представља једнакост, ("то модерно уједначавање статуса и вредности, та незаинтересованост израза и карактера, јесте оно што разуздава и распаљује моћ", "То је свет савршен по незаустављивом развоју једнакости, баналности и незаинтересованости"²⁰). Прагматично уређен начин живота у којем је све постало део свакодневнице (религија, политика, секс), где су слобода и једнакост унапред дате се, по Бодријару, темљи на једном споразуму насталом на нивоу обичаја, из скупа правила и поступака заснованих на претпоставци скоро спонтаног придржавања. У непосредном дијалогу са Токвилем²¹, изводи закључак да су основне поставке широко схваћене америчке демократије (чији је главни

садржај грађанска једнакост) доживеле своје прекорачење - врлине јавног духа који је Токвил истицао постале су рекламе, једнакост је довела до свеопште изједначености а тиме и свеколике безначајности упркос супротној тежњи за апсолутном оригиналношћу, док се слобода загубила у индивидуалном ослобађању и агитовању. Токвилово слављење слободног америчког начина живота, поретка заснованог на моралној организацији и уједначености обичаја (при чему то не повезује са истребљењем Индијанаца и положајем Црнаца) је у ери модерности изгубило своје трансцендентне вредности и увело практичан легимитет у сферу свакодневног делања. Споразум се пре гради "на конкретним прописима него на неком апстракт-

Ђорђе Беара, Fresco Secco A'la War

ном законодавству, на неформалним модалитетима пре него на неком формалном ауторитету"²². Тај конформизам, у којем Бодријар види знак друштвене и политичке слабости, одражава слободу одсуства предрасуда, при чему настаје већа толеранција али и већа незаинтересованост. "Не тражећи више туђи поглед, они на крају не примећују ни једни друге"²³.

Неспособност моћи абстракције Америка заводи у славободитни вид реалности, апотеози свакодневнице коју треба тражити у ослобађању технологија и слика, разузданости добара и услуга, моћи и енергије, у ослобађању свих ефеката: "Свака категорија је подигнута на највиши степен уопштавања, па самим тим губи своју посебност и унија се у све друго. Кад је све политика, онда ништа више није политика и та реч више нема смисла. Кад је све сексуално онда ништа више није сексуално и секс губи сваку одређеност. Кад је све естетско ништа више није ни лепо ни ружно, и сама уметност нестаје. То парадоксално стање ствари које је истовремено тотално испуњене идеје, мобилност модерног покрета и оспоравање, његова ликвидација кроз саму његову прекомерност, кроз проширивање преко властитих граница може се поново захватити једном истом фигуром: трансполитиком, транссексуалним, трансестетиком."²⁴ Леп пример ове 'дијаболничке' моћи мењања, ове неморалне енергије преображаја, наспрам и против свих система вредности, имамо у Сједињеним Државама. Упркос њихове моралности, њиховог пуританизма, њихове оксидности врлинама, њиховог прагматичног идеализма, тамо се ипак све мења неодољиво у складу са једним импулсом који уопште није импулс прогреса, који је по дефиницији линеаран - не, прави покретач јесте одвратност слободне циркулације. Она је и данас још недрожљива и дивља, отпорна према сваком кохерентном објекту друштвеног: све се овде тестира, све се овде плаћа, све се овде искористићава, све се овде насукава. Музички састави на западу, тералије, "сексуалне" перверзије, билдинзи (зграде) на Истоку, лидери, gadgeti (направе), уметнички покрети, све ту дефилије и непрекидно смењује једно друго. И може наше културално подсвесно, дубоко храњено културом смисла, да урла колико хоће пред тим спектаклом, остаје чињеница да се у овом неморалном промискуитету свих облика, свих раса, у жестоком спектаклу мењања, налази успех једнога друштва и знак његове виталности.²⁵

Америка као остварена (негативна) утопија навлачи седамдесетих година Реганову маску, са којом покушава да оснажи своју пољуљану моћ и поврати веру у америчко пророчанство. Заједно са Реганом генерације јанија знале су једино за очигледност богатства и моћи проширене на димензије нације и читавог света, где нема места за бескућнике и сиромашне, за Трћи свет, пружајући свом лидеру парадоксално поверење, засновано на рекламном кредибилитету. И поред тога њена моћ се наставља јер је у стању

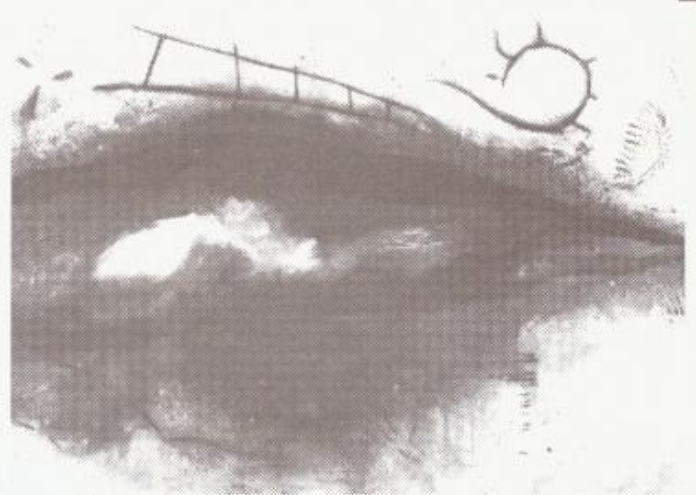
инерције, и јер су нестале идеологије (и спољашње и унутрашње) које су је оспоравале. "Ништа јој се заправо више не супротставља, офанзивна периферија се ресорбовала (Кина, Куба, Вијетнам), велика антикапиталистичка идеологија постала је испразна."¹⁴ Зато је амерички модел за бизнис, тржиште, предузетништво, перформанс данас интернационалан. Оно што остаје недирирано од почетка су простор и дух фикције.

Непосредност у позивању на Токвилово дело које је својевремено Европи показало право лице Америке, тада сматране њеним детињством, а не будућношћу, нарочито у демократском уређењу, како ју је видео Токвил и евентуална сличност са Моромом *Ујтобијом*, откривају оне пост-модернистичке тенденције везане за преиспитивање прошлости, како би се и прошлост и садашњост боље училе¹⁵. У случају дијалога са Токвилем преиспитује се друштвена историја, чиме је дистанцираност у односу на данашњу Америку иронијски подвучена, а исто тако и уочавање парадокса у погледу на амерички свет у Токвилем делу ("Токвил са жаром описује добробит америчке демократије и америчког устава, хвалећи слободом надахнут начин живота, уједињеност обичаја (више него статусну једнакост), надмоћ моралне (више него политичке) организације друштва. Затим с једнаком јасноћом описује истребљење Индијанаца и положај Црнаца, али никад не доводи те две ствари у везу. Као да су се добро и зло развијали одвојено. Да ли је могуће да неко ко веома добро опажа обе појаве, не примети њихову повезаност? И те како, и парадокс је данас исти: никад нећемо решити загонетку о односу између негативне утемељености величине и саме те величине."¹⁶) Алузивност на *Ујтобију* има за последицу пародијско преиначење овога дела, јер изврће тенденцију ка замишљању добро уређеног света који би погодовао правој мери човека, хуманистичке поставке на којима се остварила "будућност" (права, богатство, једнакост...) урушавају се саме у себе у Сједињеним Државама, исписујући тако стране једне негативне утопије, оне будућности краја у којем се Европа може огледати. Овакво подривање утопијске мисли која је по Бодријару искључиво европско наслеђе, у складу је са његовим nihilističким виђењем савременог света са центром у Америци, а са преиспитивањем остварене утопије, налазећи њен "образац" у пракси, установљава немогућност и коначност утопијске свести.

Јаз између оба континента је наглашен у носталгичном освртању према тековинама револуције, историји и меланхолији, аналитичком уму, сценама завођења и чежњи за метафором и океанском срећом, које се не сусрећу у Америци, чиме се Бодријар извесно урушава и у самог себе, јер је порекло многих својих идеја у критици хиперреалитета којој Америка погодује својом екстремном заостреношћу, ипак пронашао у Европи. Иронијско преиспитивање прошлости и садашњости, односно, њених феномена и призора, најчешћи је поступак у нарацији путописа. Може му се замерити оно исто што је Лиџа Хачион учинила у осврту на његов текст *Прецесије симулакрума*, а то је да "анализу актуелне постмодернистичке праксе замењује уопштеном апокалиптичком визијом, која руши разлике и одбацује могуће креативне и оспоравајуће импудсе унутар постмодернизма"¹⁷. У САД као да нема шта да се види, чини се да подручје Бодријар: бројност географских одређеница скоро да показују свуда присутне истоверне појаве чије је географско лоцирање тим пре непотребно, јер се ионако све завршава у пустињи, којом је опседнут; честа понављања (пустинја, лудаци, погери, Индијанци...) делују као одраз опесивног мишљења, извесне момоманичности, присутне и у претпању идеја из књиге у књигу што је помало замарајуће и што прети да писца претвори у оно о чему пише, чега се и сам Бодријар једном уплашио¹⁸. Но, изузетна поетска снага је дистинктивно обележје *Америке* у односу на већину његових других дела и без обзира што крај века и немоћ будућности коинцидирају са пронашћу метафоре на наративном нивоу, сликовитост и метафоричност израза плене машту.

¹⁴ На српском говорном подручју појавиле су се: *Фаталне ситраједје*, Нови Сад 1991, у преводу Михаила Видаковића; *Симулакрум и симулација*, Нови Сад 1991, у преводу Фриде Филиповић; *Симболичка размена и смрт*, Горњи Милановац 1991, у преводу Миодрага Марковића; *Друдо од исејода*, Београд 1993, у преводу Александре Манчић Милић; *Прозирношћ зла*, Нови Сад 1994, у преводу Миодрага Радовића; *О завођењу*, Подгорица-Приштина 1994, у преводу Дејана Илића; *Илузија краја*, Београд 1995, у преводу Дејана Илића; *Цоол мемориес*, Вршац 1997, у преводу Дејана Илића.

¹⁵ Бодријар је за наслов књиге употребио уобичајени назив за Сједињене Америчке Државе, настао по морепловцу Америгу Веспучију. Конотација овог назива може бити колико комерцијална толико и митска. Књига је изашла у Београду 1993, у преводу Миле Баштић.

Кристиња Радин, Сени

¹⁶ Жан Бодријар, *Америка*, стр. 26.

¹⁷ Никола Кајтез, *Имитована субверзија смела*, Летопис МС, књ.449, бр.1, Нови Сад 1992, стр.146.

¹⁸ *Америка*, стр. 10

¹⁹ Исто, стр. 14.

²⁰ Исто, стр. 15.

²¹ Исто, стр. 16.

²² Исто, стр. 31.

²³ Жан Бодријар, *Симулакрум и симулација*, стр. 16

²⁴ Исто, стр. 17.

²⁵ *Америка*, стр. 30.

²⁶ Жан Бодријар, *Прозирношћ зла*, стр. 55.

²⁷ *Америка*, стр. 36.

²⁸ Исто, стр. 37.

²⁹ Жан Бодријар, *Фаталне ситраједје*, стр. 25.

³⁰ Анорексија - немање алегити, недостатак воље за јело, нарочито уживање у јелу. Бодријар често користи медицинску терминологију, постављајући се као дијагностичар (патолошких) појава. Терминологију егзактних наука - физике, информатике - користи у већини својих књига.

³¹ *Америка*, стр. 41.

³² Исто, стр. 41.

³³ Исто, стр. 46.

³⁴ Исто, стр. 58.

³⁵ Исто, стр. 63.

³⁶ Исто, стр. 13.

³⁷ Исто, стр. 14.

³⁸ Исто, стр. 99.

³⁹ Исто, стр. 53.

⁴⁰ Исто, стр. 55.

⁴¹ Исто, стр. 35.

⁴² Исто, стр. 81.

⁴³ Исто, стр. 89.

⁴⁴ Алексис де Токвил: *О демократији у Америци*, II део 1835, III део 1840.

⁴⁵ *Америка*, стр. 92.

⁴⁶ Исто, стр. 94.

⁴⁷ *Прозирношћ зла*, стр. 13.

⁴⁸ *Фаталне ситраједје*, стр. 63-64.

⁴⁹ *Америка*, стр. 113.

⁵⁰ У непосредној реакцији на тенденцију нашег доба да вреднује само ново и необично, постмодернизам нас враћа преиспитивању прошлости да бисмо барем видели шта представља вредност у том прошлом искуству. Али критика његове ироније је двострука: прошлост и садашњост процењују се једна на основу друге⁵¹. Лиџа Хачион, *Поетика постмодернизма*, Нови Сад 1996, стр.76.

⁵² *Америка*, стр. 88.

⁵³ Лиџа Хачион, наведено дело, стр. 367.

⁵⁴ Не пише се некажљиво о нестајању и симулацији, јер се претварамо у то исто. Ја сам у опасности да postanем чиста дистанца.⁵⁵ Бранко Маширевић, Жан Бодријар или "чиста дистанца", *Илузија краја*, Београд 1995, стр.117.